

BORUT PETROVIĆ JESENOVEC¹

Vzpostavitev komunističnega totalitarnega režima – primerjava med prevzemom oblasti v Rusiji oktobra 1917 in v Sloveniji februarja 1943

Izveček: Članek analizira dramatične družbene razmere v Rusiji leta 1917, ki so pripomogle k boljševističnemu državnemu udaru in uveljavitvi Leninove vladavine terorja, potem pa ta mehanizem prevzema oblasti primerja z zelo podobnimi manevri slovenske komunistične partije, ki si je leta 1943 z Dolomitsko izjavo podredila vse politične akterje v Sloveniji in zatrla politični pluralizem. V obeh primerih je šlo za izkoriščanje sesutega državnega aparata, prekinitve normalnega političnega življenja in izrednih vojnih razmer, v katerih si je absolutno oblast lahko prisvojila pred tem ilegalna ideološko fanatična klika, ki je bila v brezkompromisnem boju za oblast pripravljena odstraniti vsakega nasprotnika. Pri tem je imelo pomembno vlogo ustvarjanje videza, da gre za zmago proletariata pod vodstvom avantgarde, ki edina ve, kako zagotoviti svetlo prihodnost. V obeh primerih so novi oblastniki za brutalen obračun s politično konkurenco in za obrambo in popolno prevlado komunistične ideologije krepili policijsko državo, ubijali in kriminalizirali vsako mišljenje, ki je podvomilo o upravičenosti komunistične revolucije.

Ključne besede: boljševizem, komunizem, državni udar, diktatura, partija

UDK: 141.82(497.1)(47)

¹ Mag. Borut Petrović Jesenovec je doktorand na *Alma Mater Europaea – Institutum Studiorum Humanitatis*, Fakulteti za humanistični študij, Ljubljana. E-naslov: petrovicjesenovec@siol.net.

Establishment of a Communist Totalitarian Regime: Comparing Take-overs of Power in Russia in October 1917 and in Slovenia in February 1943

Abstract: The article analyses the dramatic social conditions in 1917 Russia that contributed to the Bolshevik coup d'état and to the assertion of Lenin's rule of terror. This mechanism is compared with the very similar manoeuvres of the Communist Party in Slovenia, which used the Dolomite Declaration in 1943 to subordinate all political participants in Slovenia and crush political pluralism. In both cases the demise of the state apparatus, the abrupt halt of normal political life, and extreme war circumstances were exploited by a previously illegal, ideologically fanatical fringe clique, prepared to squash all opponents in its wish to seize absolute power. An important instrument was the illusion that the war had been won by the proletariat under the firm guidance of the Avant-garde, which was supposed to hold the key to a brighter future. In order to get rid of political competition and to defend and push forward the Communist ideology, the new rulers in both Russia and Slovenia set about strengthening the police state, killing, and criminalising all thinking that would question the legitimacy of the Communist revolution.

Keywords: Bolshevism, Communism, coup d'état, dictatorship, Party

Uvod

Namen prispevka je primerjati državni udar, ki so ga izvedli ruski boljševiki oktobra 1917 (sami boljševiki so ga sprva imenovali oktobrski prevrat), s prevzemom oblasti, ki so ga izvedli komunisti v Sloveniji februarja 1943 (z *Dolomitsko izjavo*, s katero si je partija

podredila zaveznike v Osvobodilni fronti). Zanima me, v čem sta si načina prihoda na oblast, ki sta omogočila uveljavitev totalitarnega političnega sistema, podobna in ali se v čem tudi pomembno razlikujeta. Kot trdi Jera Vodušek Starič v knjigi *Prevzem oblasti*, v kateri opisuje komunistično revolucijo v Jugoslaviji in Sloveniji, se je slovenska zgledovala po ruski: “Revolucija, ki jo opisujem, je revolucija od zgoraj, to je trezen in premišljen prevzem oblasti, narejen po vzoru ureditve v Sovjetski zvezi.”²

Gre za vzor, temeljno matrico oziroma scenarij, ki ga je “napisal” in izvedel Lenin oktobra oziroma novembra 1917, v temelju nespremenjenega pa so ga reproducirali komunisti v drugih delih sveta, tudi v Sloveniji. Katere so značilnosti tega scenarija in zakaj je bil tako uspešen? Kateri so akterji v tej “predstavi” ali igri, predvsem v tisti najodločilnejši, “zakulisni”, kot to imenuje Spomenka Hribar?³ Kako je možno, da so tako ruski boljševiki oktobra 1917 kot slovenski komunisti februarja 1943 tako “zlahka” uveljavili svojo vladavino terorja, ki ima tako daljnosežne posledice? Kako so k temu pripomogle zunanje izredne krizne razmere (svetovna vojna), predvsem pa, kako se je komunistični idealizem z vero v raj, ki ga je komunizem ukradel od krščanstva,⁴ tako rekoč čez noč sprevrgel v brutalni politični radikalizem s pomembnimi primesmi anarhizma, terorizma, cinizma in nihilizma?

Hipoteza, ki jo bom poskušal dokazati v članku, je, da tako v primeru ruskih boljševikov z Leninom na čelu kot v primeru slovenskih komunistov na čelu s Kardeljem in Kidričem ni šlo za klasično revolucijo (če to razumemo kot spontano spremembo režima pod vplivom nezadovoljnih množic), temveč za državni udar poli-

² Vodušek Starič, 1992, 5.

³ Hribar, 1991.

⁴ Besançon, 2014.

tične manjšine, ki je kruto zatrla vsak poskus preprečitve uveljavljanja svojega vse bolj totalitarnega režima in dosegla zmagoslavje sovjetskega/slovenskega boljševizma. Glavno oporo in navdih pri tem so tako ruski boljševiki kot slovenski komunisti imeli v marksistični ideologiji avantgarde, katere poslanstvo naj bi bilo, da omogoči diktaturo delavcev in kmetov pod vodstvom razsvetljenih izbrancev oziroma njihovega vsemogočnega voditelja.

Najprej bom prikazal okoliščine, ki so proizvedle tako imenovano rusko oktobrsko “revolucijo” (in se omejil na konkretno točko v času: oktober 1917, na preobrat, ki je po zaslugi Leninove vizije vladanja odločilno preusmeril kolo ruske in svetovne zgodovine), potem pa še okoliščine, ki so omogočile politično prevlado slovenske komunistične partije (in se omejil na konkretno točko v času: februar 1943, ki je pomenila dokončni poraz političnega pluralizma). Zanima me primerjava med tema kratkima, skoraj hipnima obdobjema v zgodovini Rusije in Slovenije, v katerih se je zgodovina tako “zgočila”, da je bil zaradi povsem izrednih okoliščin “normalen” potek presekana in so na oblast prišli fanatični akterji, ki so bili v brezkompromisnem boju za oblast pripravljeni odstraniti vsakega nasprotnika. V prvem primeru bo moja glavna referenca *Kratka zgodovina ruske revolucije* (2011) Richarda Pipesa, v drugem pa zbirka esejev Spomenke Hribar *Dolomitska izjava* (1991).

Oktobrski državni udar (1917)

Moj namen ni podrobneje opisovati strukturnih družbenih in ekonomskih razlogov za obe spontani ruski revoluciji (leta 1905 in februar 1917) in vseh političnih akterjev, ki so vplivali na burno dogajanje v sklepnem carističnem obdobju, preden ga je zapečatila februarska revolucija leta 1917, temveč predstaviti skrajno kaotične socialne okoliščine v mesecih pred skrbno načrtovanim oktobrskim udarom, ki so bile idealno gojišče za radikalne ideje, ki

so na koncu zmagale po zaslugi Lenina, tega nemškega "zastrupljenega darila" Rusiji.

Februarska revolucija (1917) je strmoglavila carja Nikolaja II. in maja ustoličila začasno vlado liberalnih kadetov in zmernih socialistov (predvsem menjševskih socialnih demokratov in kmečkih socialističnih revolucionarjev), ki si je obupno prizadevala obvladati izredne razmere na fronti in v državi. V silnem prizadevanju, da bi odpravila zlorabe starega režima, je uničevala celoten upravni aparat države, ne da bi ustvarila nove državotvorne institucije. Država je izjemno hitro izginjala: "Rusija poleti 1917 je nemara edinstven primer države, rojene iz revolucije, ki je razrušila upravni ustroj, še preden je imela priložnost, da ga nadomesti s tistim, ki ga je izdelala sama."⁵ In kadar se to zgodi, še posebej če to sledi propadu zelo okostenelega represivnega režima, zaupanje v državni aparat in avtoriteto oblastnikov izgine. "Bilo ni nobenega carstva, nobene Cerkve, nobene vojske, nobenega delavskega razreda. In kaj je ostalo? Naj se sliši še tako čudno, dobesedno nič. Ostale so prostaške množice."⁶

Ruska začasna vlada je bila sicer uradno priznana vlada, a je imela resno politično konkurenco v petrograjskem sovjetu, ki se je poleti preoblikoval v nacionalno mrežo urbanih in ruralnih sovjetov, ki so uživali podporo delavcev, kmetov, vojakov in mornarjev. Zaradi splošnega nezadovoljstva z začasno vlado oziroma z dvovladjem so petrograjske uporniške množice poleti začele izvajati pritisk na zmerne socialistične sovjete. In ko se je aprila 1917 Lenin pripeljal v Petrograd, je že začel načrtovati, kako bi ob prvi priložnosti začasno vlado nadomestil z levičarsko sovjetsko.⁷

⁵ Pipes, 2011, 122.

⁶ Vasilij Rozanov v: Pipes, 2011, 126.

⁷ Rabinowitch, 2007, 1-2.

Julija 1917 je boljševikom spodletel prvi puč v Petrogradu, zato se je Lenin umaknil v skrivališče. Istega meseca je Karenski postal ministrski predsednik in ko je avgusta po aferi Kornilov oziroma po onesposobitvi vojske, ki je poskušala izvesti državni udar (“nevarnost z desne”), tako rekoč prižgal Leninu zeleno luč za še en poskus državnega udara, je bilo samo še vprašanje časa, kdaj bo ta izkoristil priložnost. To se je zgodilo novembra oziroma po pravoslavnem koledarju oktobra 1917.

“Popolna anarhija, ki ji po eliminiranju generala Kornilova ni stala na poti nobena zapreka več, je vabila brezkompromisne revolucionarje novega kova ... Lenin in njegovi privrženci, ki so bili izdatno podprti z nemškimi milijoni, so novembra 1917 napravili puč in se polastili oblasti.”⁸

Tokrat “oktobrska revolucija” v nasprotju s prejšnjima ni bila spontana in nepredvidljiva, pač pa nadzorovana, vodena, bila je del premišljenega načrta. Bila je tudi presenetljivo mirna, nekrvava, neveličastna (v nasprotju s poznejšo sovjetsko mitologijo), saj so boljševiki s slepimi naboji s križarke in brez prelivanja krvi preprosto aretirali utrujene kadete in ministre v Zimskem dvorcu.

Režim, ki ga je ustoličil Lenin, je bil v zgodovini brez precedensa in šele več let pozneje je postala totalitarna narava diktature očitna. Državni aparat je bil po februarški revoluciji temeljito erodiran in velikanski vakuum je zdaj zapolnila zasebna skupina, “partija”, za fasado ljudskih samoupravnih sovjetov.

“Zato so novi vladarji Rusije kar spotoma improvizirali svoj politični sistem. V bistvu so prebivalstvu vsilili pravila in postopke, ki so veljali za njihovo boljševistično organizacijo, ko je bila ta še zasebna in prostovoljna skupina; zasebno je tako postalo javno in prostovoljno prisilno. Čeprav jim nikoli ni uspelo, da bi teoretično

⁸ Grdina, 2011, 518–519.

utemeljili enopartijski sistem, se je ta izkazal za najbolj trpežnega in vplivnega od vseh njihovih dosežkov.”⁹

Pomembno dejstvo je, da boljševiki v oktobrskem puču oblasti niso prevzeli v imenu partije, ki bi obljubljala enopartijsko diktaturo (v tem primeru ne bi imeli nikakršnih možnosti za uspeh), temveč v imenu ljudskih sovjetov, ki so zastopali pluralnost “demokratičnih” političnih interesov. Ljudstvo si ni želelo diktature in “celo nekateri Leninovi najbližji sodelavci so si zamišljali novo vlado kot koalicijo vseh socialističnih strank.”¹⁰ Lenin je navzkrižje interesov – zahteve ljudstva po “socialistični” pluralnosti in njegova zahteva po diktatorskih pooblastilih, s katerimi bi utrdil vodilno vlogo komunistične avantgarde – rešil z ustvarjanjem javnega videza ljudske oblasti in zakulisnim nadzorovanjem te oblasti s pomočjo boljševistične stranke. Namen njegove gledališke predstave za javnost je bil predstavljati se kot ljudski oblastnik, hkrati pa uporabiti formalno strukturo političnih institucij (ki jo je bilo treba reinventirati) kot golo orodje partije. Državni aparat je bil sesut, boljševistična interpretacija Marxove trditve, da je treba stari red uničiti, pa je spontane anarhistične težnje ljudskih množic samo še spodbujala. V tej destruktivni fazi razvoja sovjetske družbe so boljševiki aktivno spodbujali uničevanje demokratične, “buržoazne” infrastrukture (stranke, pravni sistem, vojsko, zasebna podjetja, zasebno lastnino na splošno, celo ustavodajno skupščino).

Pri vsakem družbenem prevratu je zanimivo spremljati, kako pomembne prvine starega, osovraženega, poraženega režima velikokrat čudežno preživijo in se prilagodijo “povsem novemu in drugačnemu”. Boljševistični puč to odlično ponazarja: “Izgradnja nove ureditve ... je zahtevala vzpostavitev nove oblasti, ki bi spominjala

⁹ Pipes, 2011, 183–184.

¹⁰ Pipes, 2011, 184.

na ljudsko, 'sovjetsko' demokracijo, v resnici pa bi bila sorodna patrimonialnemu absolutizmu Moskvske države."¹¹ V šestih mesecih po puču so se boljševiki znebili ustavodajne skupščine, si popolnoma podredili sovjete, se otresli vsakega nadzora, vzpostavili svoj nadzor nad vsem in tako na sprevržen način obnovili caristično birokratsko policijsko državo.

"Kot zasebna organizacija stranka ni bila podložna zunanjemu nadzoru. Sama je nadzorovala vse, nje pa ni nadzoroval nihče: do svojega razpusta avgusta 1991 je ostala samozadostno in samoobnavljajoče se telo, ki je odgovorno le samemu sebi."¹²

Pred letom 1917 je rusko notranje ministrstvo obvladovalo družbo z dvema vejama policije, ki sta (1) ohranjali zakon in red ter (2) varovali oblast pred ljudmi, kajti teroristični skrajneži so pobili na tisoče vladnih uradnikov. V marsikaterem pogledu je bila v očeh oblasti družba sovražnik države. V boljševističnem obdobju je enako miselnost ohranjala partija: ljudje so sovražnik (komunistične) države, zato jih je treba imeti nenehno pod nadzorom. Vsak, ki ni bil popolnoma predan novi oblasti (kot so bili v starem režimu ruski uradniki brezpogojno pokorni monarhu), je bil sumljiv in je ogrožal vodilno vlogo nove progresivne boljševistične oblasti. Kot je bila popolnoma nekritična pokorščina prej pogoj za napredovanje, je bila neomajna zvestoba veliki revolucionarni ideji pogoj za politično preživetje tudi v "novem" redu. Policijska država je z mrežo agentov preprečevala vsako morebitno nevarnost prej in tudi zdaj ter s tem zagotavljala neopazen prehod caristične policijske države v komunistično.

Joseph Cummings¹³ komentira: "Zamisel o osvoboditvi Rusije izpod krutega in nesposobnega vladanja carja je bila naravna.

¹¹ Pipes, 2011, 185.

¹² Prav tam.

¹³ Cummings, 2009, 209.

Toda na žalost je carja zamenjala enako kruta in neučinkovita država.” Res je bila kruta, nikakor pa ni bila neučinkovita! Bila je skrajno centralizirana in etatistična. Popolna anarhija je rodila popolno totalitarno diktaturo, ki je, presenetljivo, spodbujala anarhistično plenjenje (množična kraja kmečke zemlje, prevzemanje tovarn, vlamljanje v orožarne), temeljila pa je na podvojitvi položajev: Lenin je vodil centralni komite partije in hkrati najvišjo izvršno oblast države. Partija je neboljševikom dovolila razpravljati le o vprašanjih, kako čim boljše uresničevati partijske odločitve. Lenin in Trocki sta odpravo “buržoaznega formalizma” in “običajnega parlamentarnega kolesja” upravičevala z odpravo antagonističnih razredov.

Za razumevanje tega, kako so boljševiki kljub porazu na novembrskih volitvah (dobili so manj kot četrtno glasov) dokončno uveljavili enopartijsko diktaturo in onesposobili nasprotnike, je treba vedeti, kako so razpustili skupščino. Najprej je Lenin z zakonom prepovedal liberalne kadete, ki so zmagali v veliko mestih, in zaprl njihove voditelje z izgovorom, da so “sovražniki ljudstva”. Potem se je dogovoril z levimi eseri, da bo zasedanje skupščine sicer dovolil, vendar le zato, da se bo samorazpustila. “Lenin, ki je še 1. decembra razglašal, da skupščina ‘popolno’ izraža voljo ljudstva, je 12. decembra vztrajal, da je geslo ‘Vsa oblast ustavodajni skupščini’ postalo kontrarevolucionarno.”¹⁴ Boljševiki so lahko prišli na oblast tudi zato, ker so razglašali, da lahko samo oni zagotovijo sklic skupščine, zdaj pa so trdili, da podpora skupščini pomeni zavračanje ljudskih sovjetov. Skupščino so po prvem zasedanju 5. januarja 1918 preprosto ukinili.

“Boljševiki so lahko šele sedaj dokončno zavladali, kajti oktobrski udar so izpeljali pod lažnimi pretvezami. 5. januarja so dali boljševiki

¹⁴ Pipes, 2011, 195.

nezmotljivo vedeti, da jim ni treba več poslušati glasu ljudstva, kajti 'ljudstvo' so oni sami."¹⁵

Ali kot je temu rekel Lenin: "Z razpustitvijo ustavodajne skupščine je sovjetska oblast v celoti in odkrito odpravila formalno demokracijo v imenu diktature proletariata."¹⁶ Ob mlačnem odzivu ruske inteligence, razdeljene opozicije in ob oportunistični ter samomorilski reakciji socialistov, ki so na volitvah prepričljivo zmagali, a so bili proti uporabi sile proti boljševikom, so boljševiki spoznali, da lahko nekaznovano likvidirajo in uporabijo brutalno nasilje, kadar naletijo na odpor. "Mitraljez je postal zanje glavno orožje političnega prepričevanja."¹⁷

Ateistični boljševiki so v verskem zanosu, ki bi jim ga lahko zavidali krščanski križarji srednjega veka, kot sovražnika doživljali vsakogar, ki se ni strinjal z njihovim brutalnim obračunavanjem z nasprotniki.

"Politična stranka, ki je imela devet desetih prebivalstva - kmete in 'buržoazijo' - a priori za razredne sovražnike, takšna stranka ni mogla vladati s soglasjem, ampak se je morala nenehno zatekati k terorju. Če je hotela ostati na oblasti, ni imela druge izbire. Teror je bil vgrajen v same postopke in cilje boljševiškega sistema, in za to se je - v nasprotju z njegovim jakobinskim prototipom, ki je trajal le leto dni - nadaljeval ves čas njegovega obstoja. In teror ni pomenil le naglih usmrtitev, temveč tudi vseprežemajoče vzdušje brezpravnosti, v katerem je imela vladajoča manjšina vse pravice in vladajoča večina nobenih, kar je vzbujalo v navadnih državljanih občutek popolne nemoči."¹⁸

¹⁵ Pipes, 2011, 198.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Pipes, 2011, 200.

¹⁸ Pipes, 2011, 257-258.

Boljševiki so še pred tujo intervencijo in državljansko vojno (decembra 1917) ustanovili tajno policijo Čeko, glavno orodje množičnega rdečega terorja proti "kontrarevoluciji in sabotaži". Hkrati je Lenin ukinal zakone, uradne postopke in pravo: razpusil je skoraj vsa stara sodišča in uvedel hitre usmrčitve, velikokrat nedolžnih ljudi "v poduk drugim".

"Boljševike je zajela nekakšna morilska psihoza. ... Rdeči teror je začel postajati sam sebi namen, saj so prestrašeni komunisti na slepo ubijali, da bi se ubranili pred resničnimi ali namišljenimi sovražniki. Krivda ni bila več važna."¹⁹

Leninova vloga

Opis objektivnih okoliščin, v katerih so boljševiki oktobra 1917 prevzeli oblast (leta 1918 so se preimenovali v komunistično partijo), bi bil pomanjkljiv, če ne bi vsaj zelo na kratko opredelil subjektivne vloge Lenina, komunističnega ideologa in voditelja prve sovjetske države, ki je s svojim vladanjem in videnjem sveta tako odločilno zaznamoval novi družbeni red. Na prvi pogled se zdi, da je bil Vladimir Ilič Uljanov brezmejni idealist, ki je fanatično veroval v idejo o zmagi komunizma, pravičnega družbenega reda. Pipes, nasprotno, trdi: "Njegov radikalizem, tako prej kot pozneje, ni koreninil v idealizmu, temveč v osebni zameri."²⁰ Zaradi njegovih radikalnih idej so ga vrgli z univerze, poleg tega pa mu je oblast ubila starejšega brata, člana teroristične skupine Narodna volja.²¹

"Pogovori z veterani te teroristične organizacije, ki jih je oblast izgnala v predele ob Volgi, kjer je odraščal, so ga naučili, kako or-

¹⁹ Pipes, 2011, 266.

²⁰ Pipes, 2011, 130.

²¹ BBC, 2014.

ganizirati strogo disciplinirano, tajno politično organizacijo, ter vsadili vanj prepričanje o nujnosti frontalnega napada na carski režim – prepričanje, ki ga je ohranil tudi potem, ko se je spreobrnil v socialdemokrata.”²²

Lenin je bil mešanica anarhističnega terorista in socialdemokrata (takrat ime za socialista), ki je poskušal terorizem Narodne volje združiti z marksizmom, odločen uničiti državo in družbo, ki sta ravnali z njim tako nizkotno.²³ Leninovo slo po maščevanju, osupljivi krutosti in radikalnem uničenju nasprotnikov lepo ponazarja njegova izjava:

“Je mogoče ravnati humano v borbi s tako nezaslišano krutostjo? [...] protirevolucija se plazi proti nam z vseh strani. Se ne smemo boriti? Se nismo dolžni upreti? Množice lahko osvobodimo le tako, da stremo izkoriščevalce. To je naloga Čeke, ki si za to zasluži hvaležnost proletariata.”²⁴

Lenin je s svojo neomajno gotovostjo ponujal preproste (danes bi lahko zapisal: populistične) odgovore ljudem, ki se v družbenih prevratih niso znašli. Zlasti je bil privlačen za neizobražene kmete z intelektualnimi pretenzijami in potrebo po “oblikovalcih mišljenja”, nasprotnih mnenj in kritičnih intelektualcev pa ni prenašal.

“Leninovo neomajno prepričanje v svoj prav ... je v boljševiško stranko pritegnilo psevdointelektualce, ki so hlepli po gotovosti v negotovem svetu. Zlasti je privlačila mlade, napol izobražene kmete, ki so se zgrinjali v mesta v iskanju dela, nato pa so se znašli brez opore v tujem, hladnem svetu, odtrgani od osebnih odnosov, kakršne so poznali na vasi. Leninova stranka jim je

²² Pipes, 2011, 131.

²³ Pipes, 2001, 130.

²⁴ Clark, 1988.

dala občutek pripadnosti; radi so imeli njeno povezanost in preprosta gesla.”²⁵

Čeprav je Lenin svoj boj uradno upravičeval z zavzemanjem za diktaturo proletariata, se pravi delavcev, je verjel, da delavci v resnici razmišljajo nepoboljšljivo nazadnjaško in so se hitro pripravljene zadovoljiti s kompromisi s kapitalisti. Zato je v skladu s konceptom Louisa Augusta Blanquija, ki je zagovarjal koncept revolucije kot elitistične zarote fanatičnih, slepo predanih članov diktatorju, trdil, da jih mora voditi izbrana elita poklicnih revolucionarjev, ki je edina sposobna videti njihove razredne interese. “Ta nemarksistični sklep je pripeljal do nastanka stranke, ki je tako pred prihodom na oblast kakor po njem delovala v imenu delavcev, a brez njihovega pooblastila.”²⁶

Dolomitska izjava (1943)

Primer oktobrskega puča v Rusiji leta 1917 je bil matrica za vse naslednje komunistične “revolucije”, tudi za tisto, ki jo je v Sloveniji leta 1943 izvedla komunistična partija. Recept je bil napisan in slovenski komunisti so mu sledili kot zvesti učenci: podtalna revolucionarna (teroristična) organizacija izrabi izredne razmere (sesutje starega režima, vojna, tuja agresija) za brutalno zlorabo politične konkurence in prevzem oblasti ter s tem zagotovi uveljavitev totalitarne diktature. KPS je uspelo z ukinitvijo krščansko-socialistične in sokolske skupine prevzeti vso politično drugo iniciativo v svoje roke in si zagotoviti popoln kadrovski monopol.²⁷

Nekaj, kar v normalnih razmerah ne bi bilo možno (prevlada ilegalne, fanatične, radikalne revolucionarne manjšine), postane v

²⁵ Pipes, 2011, 132-133.

²⁶ Pipes, 2011, 135.

²⁷ Tršan, 1991, 217, 220.

izrednih razmerah “nujnost”. Spomenka Hribar meni, da brez vojne komunisti ne bi imeli možnosti: “Menim, da z dokajšnjo mero gotovosti lahko trdim, da partiji revolucija in prevzem oblasti preprosto ne bi bila omogočena, če ne bi bilo vojne.”²⁸

Komunistična organizacija na Slovenskem (natančneje: pokrajinska organizacija Komunistične partije Jugoslavije za Slovenijo) je bila dve desetletji (od 1920/21 do druge svetovne vojne) ilegalna radikalna stranka, kakršne “delujejo po logiki mafjskih družin ali terorističnih skupin”,²⁹ in je samo prežala na ugodno priložnost (kaos, vojna) za prevzem oblasti v državljanski vojni. Razmere v okupaciji so priskrbele povod za ustanovitev Osvobodilne fronte, ki jo je komunistična partija kot za krizne razmere najbolj usposobljena stranka s svojo infrastrukturo (tiskarne, mreža zaupnikov, aktivov) uporabila kot na videz demokratično platformo za sprožanje državljanske vojne. Spomenka Hribar opisuje metode “vzbujanja razrednega nasprotja in sovraštva, na katerem je revolucija gradila svojo bazo in širila in poglobljala državljansko vojno pri nas. S takšnimi metodami [razlastitev posesti] je partiji tudi uspelo, da je vzpodbudila vaše straže.”³⁰ Spomenka Hribar trdi, da je med drugo svetovno vojno v Sloveniji šlo za državljansko vojno v razmerah okupacije. Mirko Bogomir Miklič pa meni, da je Osvobodilna fronta postopno izgubljala svojo samostojno politično vlogo in postajala prenašalka politične volje komunistične partije in da je šlo za enopartijski prevzem vsega družbenega življenja po modelu Sovjetske zveze.³¹

Čeprav se s to interpretacijo partija seveda ni strinjala (ker bi s tem morala priznati legitimnost nasprotni strani in bi omadeževala

²⁸ Hribar, 1991, 258.

²⁹ Hribar, 1991, 259.

³⁰ Hribar, 1991, 268.

³¹ Miklič, 2017, 240, 241.

“čisto pozitivnost revolucije”³²), pa je mogoče v delovanju partije prepoznati scenarij, ki se je odigral v oktobrskem puču v Petrogradu. Namen moje naloge je izluščiti miselni model, ki je boljševikom/komunistom omogočil popolno uzurpacijo oblasti (v Rusiji in Sloveniji), in opozoriti na podobnosti v ideološki argumentaciji ruskih boljševikov in slovenskih komunistov.

Komunistična stranka Slovenije je po izbruhu druge svetovne vojne samo nadaljevala svoje ilegalno delovanje pod novo oblastjo. Pravzaprav je vojna občutno povečala možnosti za izpolnitev njenega poslanstva: izvedbo socialistične revolucije v Slovenije, ki je bila ena od temeljnih točk aprila 1941 ustanovljene Protiimperialistične fronte, pozneje preimenovane v Osvobodilno fronto. Medtem ko je meščanski tabor v Narodnem svetu (klerikalci in liberalci) stavil na politiko čakanja in lojalnosti novim oblastem, se je delavski tabor pod vodstvom komunistične partije (skupaj s sokoli in krščanskimi socialisti) odločil za oborožen odpor. Komunisti, ki so imeli edini na voljo potrebno infrastrukturo za gverilsko bojevanje, so prevzeli vodilno organizacijsko pa tudi idejno vlogo proti tujemu okupatorju in vsem preostalim “s kolaboracijo kompromitiranim” slovenskim meščanskim strankam.

Od vseh strank je bila tudi edina, ki je imela “fanatičnost vere v svoj Prav in svoj Res in v svojo Zmago”³³. To je bila “sicer maloštevilna, a trdna, brezkompromisna in brezskrupulozna organizacija ... In s trdno, vase zaverovano ideologijo.”³⁴ Kot piše Spomenka Hribar v zbirki esejev *Dolomitska izjava*, je bilo komunistom že pred vojno jasno, da je njihov *raison d'être* komunistična revolucija proti “kapitalističnemu izkoriščanju” in da je vse podrejeno temu najviš-

³² Hribar, 1991, 262.

³³ Hribar, 1991, 259.

³⁴ Prav tam.

jemu cilju. Ker pa bi partija z javnim zavzemanjem za popoln družbeni prevrat odbila množice, se je odločila za taktiko dvojne igre ali prikrivanja (tako kot boljšeвики): javno se je zavzemala za demokratični, pluralni narodnoosvobodilni boj, v zakulisju pa je na pomembne položaje nastavljala svoje kadre in pripravljala teren za prevzem oblasti in uresničitev svojega osnovnega poslanstva: uveljavitev diktature proletariata.

Z drugimi besedami, komunisti so potrebovali zaveznike, ki bi jih lahko izkoristili, pa čeprav bi jih potem takoj zavrgli. Franca Buttolo³⁵ trdi, da so Kocbeku, voditelju krščanskih socialistov, naročili, naj v NOB pripelje čim več kristjanov, Angeli Vode pa, naj pritegne čim več žensk, ki bi skrbele za oskrbo partizanov. Ko sta to uredila, so ju vrgli iz plenuma OF oziroma onesposobili. Mimoregde, enako taktiko je komunistična partija uporabljala tudi še po vojni: ko so na terenu potrebovali podporo žensk, so spodbujali delovanje AFŽ, ko pa je ta ženska organizacija postala preveč samostojna in uspešna, so jo takoj ukinili.

Partija je v vsem videla zgolj orodje za doseg cilja. Spomenka Hribar komentira: "Ljudje so torej v principu *material* (za partijo), torej *sredstva*,"³⁶ in govori o "koristnostnem načelu": vse je razumljeno samo v luči koristi za partijo.³⁷ Kdor ni bil sredstvo, je bil ovira, ki jo je bilo treba eliminirati. Franca Buttolo³⁸ v dokumentarnem portretu Angele Vode opisuje, kako so leta 1942 iz plenuma OF vse liberalce "preprosto vrgli na cesto", tudi Angelo Vode, ki za to dejanje "ni našla drugega razloga kot tega, da so gospoda Kidriča ti strahotni intelektualci motili." Notorični strah komunistov/bolj-

³⁵ RTV SLO, 2012.

³⁶ Hribar, 1991, 46.

³⁷ Hribar, 1991, 63.

³⁸ RTV SLO, 2012.

ševikov pred kritičnim razmišljanjem, ki ga ponazarjajo intelektualci, kaže na togo, simplistično, fanatično, premočrtno marksistično-leninistično razredno ideologijo o nujnosti sesutja starega reda in avantgardni vlogi partije pri osvobajanju delavstva in brezkompromisnem boju proti buržoazni kontrarevoluciji.

Do februarja 1943 si je torej komunistična partija prizadevala zbudjati videz enotnosti in vsenarodnega značaja Osvobodilne fronte. A delitev oblasti za avantgardo že po definiciji ne pride v poštev. Da bi zmanjšali preveliko moč krščanskih socialistov, ki so prevladovali med partizani, so komunisti uporabili vojaško taktiko, ki jo Spomenka Hribar opisuje takole: "Torej, v smislu vojaške logike, [boljševiška partija] najprej poišče 'najšibkejši člen' v nasprotnikovem taboru in prek njega prodre v 'nasprotni tabor'. *Najšibkejši* člen v nasprotnikovem taboru pa je tisti, ki je boljševiški logiki najbližji in zato tudi najmanj odporen za prodor. Se pravi, da partija v nasprotnem taboru poišče 'razpoke', jih razširi in se prek njih 'ugnezdi' v sam nasprotni tabor in tako nasprotni tabor *razbije*. Svoje delovanje potem utemelji s tem, da so **drugi**, namreč sami nasprotniki, 'skušali izkoristiti razpoke' pri Nas"³⁹

Komunisti so se krščanskih socialistov, svojih bojnih tovarišev, lotili tako, da so izkoristili delitev "krščanske skupine" na delavski in intelektualni del. Najšibkejši člen so prepoznali v krščanski inteligenci in jo obtožili nabrekli filozofiranja (nerazumljivega za preprosto ljudstvo), omahovanja (ker ni zagovarjala množičnega pobijanja bele garde) in spogledovanja s klerikalizmom (čeprav so se v resnici bojevali proti njemu), z organizacijo konference Delavske enotnosti (katere namen je bil utrditev hegemonije delavskega razreda) pa si je partija spretno pripojila delavski del krščanske skupine. Takšna razdiralna taktika, ki je prinašala obtoževanje in potrebo po pokoritvi drugače

³⁹ Hribar, 1991, 58.

mislečih, ni bila izjema, ampak pravilo. A za dokončni obračun s krščansko skupino, ki je bila dobrodošel soborec in hkrati moteči idejni nasprotnik, so se komunisti odločili, ko so jim to dovoljevale ugodne zunanje okoliščine: ko je bilo jasno, da so bitko za Stalingrad Nemci na začetku februarja 1943 izgubili in da je konec vojne samo še vprašanje časa. Zakulisni boj proti krščanskim socialistom se je zato stopnjeval, kajti doseči je bilo treba de facto in de iure uveljavitev neenakopravnosti med komunisti in krščanskimi socialisti, ki temelji na ideološki podlagi avantgardizma: "To je temeljno: partija v OF ne more biti postavljena pred isto odgovornost kakor druge skupine, ker je pač avantgarda; avantgardizem in enaka odgovornost (bodisi pred zakonom, pred OF ali drug pred drugim) se izključujeta. Odnosi ob pogojih avantgarde so postavljeni tako, da so vsi odgovorni pred partijo, partija pa pred nikomer. Ni torej OF nad vsemi, ampak je partija nad vsemi oziroma: vsi so odgovorni pred – partijo, partiji."⁴⁰

Manever, ki so ga uporabili komunisti pri obračunu s krščanskimi socialisti še pred dejanskim podpisom Dolomitske izjave, je bil: odvzeti jim je treba pravico do lastnih aktivistov, do tiskanja lastnih knjig in propagandnega gradiva, si jih podrediti in jim zagroziti, da bodo pokazali svojo nazadnjaško klerikalno naravo, takoj ko se bodo hoteli oddaljiti od partije. Čeprav so komunisti na začetku (protiklerikalne) kristjane lepo sprejeli, so jih v resnici sovražili. Oboji so oznanjevalci "prave" vere, izbranci, moralni elitisti, ki se jim je razodela resnica. Oboji so verjeli v zveličanje, le da eni s pomočjo Kristusa in vere v onstranstvo, drugi pa s pomočjo dialektičnega materializma in partije v tem svetu. "Skrivnost' tega boljše-viškega sovraštva do krščanstva je v 'skrivnostni' sorodnosti krščanske in marksistične eshatologije ..."⁴¹

⁴⁰ Hribar, 1991, 85.

⁴¹ Prav tam.

Za komuniste je bilo nedopustno, da bi se krščanski socialisti samoorganizirali in določali svoje aktiviste. V *Dokumentih ljudske revolucije v Sloveniji* je objavljeno Kidričevo pismo Vlasti (Miri Tomšič), v katerem ji predstavlja partijsko videnje, kako se je treba po preobratu na bojišču (poraz Nemcev v Stalingradu) pripraviti na konec vojne na "domači fronti": "Ves pojav [želja krščanskih socialistov po lastni organizaciji] je treba razmotrivati skozi prizmo bližajočega se konca. Vse več bo namreč danes poskusov, opehariti delovno ljudstvo in njegovo avantgardo za sadove ogromnih žrtev v narodnoosvobodilni borbi. Reakcija bo poskušala na vseh koncih in krajih izrabiti vsako slabo postojanko osvobodilnega gibanja v svoje namene."⁴²

Spomenka Hribar razkrije podlago takšnega mišljenja: "Torej tako: če bi kdo drug hotel oblast, bi opeharil delovno ljudstvo, če pa to stori avantgarda, je to uresničenje stoletnih sanj tega ljudstva. Tako mišljenje partijcev ne izhaja le iz apriornega enačenja narodnih interesov z njihovimi (partijskimi) interesi, ampak tudi iz slepote za lastno nasilje *kot* nasilje, in izhaja iz prav 'otroške' brezdistančnosti do samega sebe, svojih namenov in želja, torej iz človeške neskromnosti, celo nadutosti."⁴³

Gre za to, da si partija lahko vzame resnično neskromno pravico do presojanja o tem, kdo je delovno ljudstvo, kdo ga lahko zastopa in celo, kdo se sme imeti za pripadnika pravih Slovencev. V očeh komunistov v svetu divja neusmiljen spopad med izkoriščevalci (kapitalisti) in izkoriščenimi (proletariat) in vse je podrejeno temu manihejskemu boju, tudi narodnost. Razredni interes je nad nacionalnim, je bistvo vsega. Iz tega izhaja, da "so se tisti, ki so iz razrednih razlogov kršili (po Naše pojmovano in dirigirano!) enotnost,

⁴² Ferenc *et al.*, 1978.

⁴³ Hribar, 1991, 88.

sami *izključili* iz slovenskega narodnega telesa”.⁴⁴ Po tej logiki so samo delovni ljudje in njihova avantgarda dobri Slovenci, vsi drugi pa so razredni sovražniki in torej izdajalci, petokolonaši in sovražniki, ki so “za pognat”, kot se je izrazil Kidrič,⁴⁵ a šele takrat, ko prenehajo biti koristni za partijo oziroma kulisa za zakulisno partijsko igro (prej so lahko tudi zlata jama). Pri tem velja enaka logika, ki so jo uporabili ruski boljševiki v odnosu do Kerenskega: takoj ko jim ni bil več koristen, so ga strmoglavili.

Slovenski komunisti so spoznali, da si morajo krščanske socialiste dokončno pokoriti pozimi 1942/43, ko so se pojavila ugibanja o možnem zavezniškem izkrcavanju na Jadranu in hitrem koncu vojne in ko je Ivo Lola Ribar, predstavnik Vrhovnega štaba in CK KPJ, pritisnil na slovenske komuniste, da je treba poenotiti organizacijo partizanskega gibanja v Jugoslaviji.⁴⁶

Sama Dolomitska izzjava, poimenovana po kraju podpisa v Polhograjskih dolomitih, je bila podpisana 28. februarja 1943 in je pomenila konec enakopravnosti zaveznikov in formalno podreditev predstavnikov kristjanov (omenjenih samo kot krščanska socialistična skupina) in liberalcev v OF komunistični partiji. Določala je, da imajo lahko legalno politično organizacijo in aktiviste samo komunisti (ki so bili pred vojno in tudi med njo ilegalna organizacija). “Tako je bila z Dolomitsko izjavo sankcionirana boljševizacija Slovenije.”⁴⁷ Partiji je bila priznana avantgardna vloga pri vodenju proletariata Slovenije, in sicer na temelju njenega programa.

“Samo ‘posedovanje’ programa naj bi že bilo garancija, da je partija Legitimna, kakor tudi to, da je ta ‘program’ res legitimen za

⁴⁴ Hribar, 1991, 37.

⁴⁵ Ferenc *et at.*, 1964, 264.

⁴⁶ Vodopivec, 2016.

⁴⁷ Hribar, 1991, 106.

večino ljudi. Partija se ne sklicuje na svojo ljubezen do domovine, ne na svoje dejanske žrtve, ne na pristanek večine ljudstva, ampak preprosto zgolj na program, organizacijsko strukturo, strategijo in taktiko – skratka, njena ‘legitimnost’ je apriorna in tudi utemeljuje jo apriorno. In v imenu te svoje apriorne legitimnosti je od ‘zaveznikov’ izsilila pristanek na svojo avantgardno vlogo.”⁴⁸

Dolomitska izjava, ki so jo v imenu krščanskih socialistov podpisali Edvard Kocbek, Tone Fajfar in Miha Borštnik, v imenu komunistične partije pa Edvard Kardelj, Boris Kidrič in Franc Leskošek (komunisti so zaveznikom zagrozili z osamitvijo in celo z likvidacijo⁴⁹), pomeni zmago leninizma v Sloveniji in je usodno zaznamovala desetletja povojnega razvoja Slovenije, ki je prav zato spominjal na sovjetskega. Vpliv partijske diktature na intelektualno klimo v družbi je bil uničujoč in je v Rusiji, Sloveniji in vseh drugih državah, ki so je bile deležne, še vedno opazen: “Kadarkoli diktatura prevzame oblast v strankarskem organizmu, ta organizem nujno intelektualno slabi, kajti diktatura bodisi razvrednoti najboljše elemente, jih prisili v odpoved neodvisnosti ali pa jih izžene iz stranke.”⁵⁰

Razprava

Med boljševističnim prevzemom oblasti v Rusiji oktobra 1917 in komunističnim prevzemom oblasti v Sloveniji februarja 1943 ni težko prepoznati veliko podobnosti. V nobenem primeru bolj ali manj obskurna, ilegalna skupina političnih skrajnežev v normalno delujoči parlamentarni demokraciji ne bi mogla računati na zmago na svobodnih volitvah. Ko so boljševiki nastopili na volitvah, so prejeli manj kot četrtno glasov, slovenskih komunistov pa naj bi

⁴⁸ Hribar, 1991, 105-106.

⁴⁹ Vodopivec, 2016, 613.

⁵⁰ Kautsky, 1932.

bilo v odporniškem gibanju le tretjina.⁵¹ Njihov fanatizem za množice preprosto ni bil dovolj privlačen, ker je obetal popolno uničenje starega reda.

Da so se kljub vsemu boljševiki/komunisti lahko dokopali do neomejene oblasti, so bile potrebne izredne razmere, v katerih so lahko brezobzirno pokazali vso zagrizenost, sposobnost za zakulisno delovanje in brezmejno slo po oblasti. Izkušnje z ilegalnim, zarniškim delovanjem in vzpostavitev mreže strastno vdanih aktivistov, poklicnih revolucionarjev, so pomenile veliko prednost pred tekmeci, še posebej če so tekmeci (naivno) prisegali na poštenje in odpor do nasilja (kot npr. krščanski socialisti). Tako ruski boljševiki kot slovenski komunisti so se posluževali množičnih likvidacij in so svoje prave namene skrivali tudi pred zavezniki: "Očitno je, da je partija permanentno delovala zakulisno, za hrbtom zaveznikov, da je bila tudi pred njimi v 'ilegali'."⁵² Govorili so eno, počeli nekaj drugega. Trdili so na primer, da jim gre za osvoboditev naroda, a jim je šlo za oblast (oziroma jim je oblast "naravno pripadala", da so lahko osvobajali narod).

Udarne moč boljševikov/komunistov je v veliki meri izhajala iz obsedene osredotočenosti na cilj (oblast), pri tem pa so se spretno prilagajali družbenim pretresom (oziroma so jih pomagali proizvajati, ker so bili najučinkovitejši prav v najhujših krizah) in sklepali (ne)načelne pakte z lahkovernimi zavezniki in jih po uporabi zavrgli. Gnalo jih je veliko sovraštvo do obstoječe družbene ureditve in niso imeli pomislekov, če je bilo treba ubijati "za višjo idejo". Edvard Kocbek je to zapisal takole: "Boljševiški način mišljenja izhaja iz sovraštva, se poji iz sovraštva in nosi sovraštvo naprej."⁵³ Ljudje so

⁵¹ Hribar, 1991, 15.

⁵² Hribar, 1991, 86.

⁵³ V: Hribar, 1991, 96.

bili tako ali tako samo, če uporabim Kidričev izraz: “enotno ljudsko gibanje pod vodstvom partije.”

“Enotno ljudsko gibanje pod vodstvom partije’ predpostavlja seveda ‘gibanje’ ljudi, reduciranih na ideološko kategorijo ‘ljudstva’, ki je brez lastnih interesov, brez posameznikovega človeškega obraza, preprosto: ‘gibanje’ ideološkega konstrukta ‘ljudstva’, ki je ‘vedno z Nami’; tako pojmovanje ‘ljudi’ pomeni torej dejansko totalno razčlovečenje; ljudje naj bi *dejansko* nastopali, *bili* zgolj personificirane ideološke kategorije, ne pa živi, konkretni ljudje s svojimi željami, hotenji, interesi ... Partija je prav hotela (to je bilo v njeni logiki!) ‘ljudstvo’ kot skupek ljudi, do kraja reduciranih na gole, abstraktne postavke marksistično-leninistične ideologije.”⁵⁴

Tako za ruske boljševice kot za slovenske komuniste je značilno prepričanje o tridelni sestavi sveta. Obstajajo samo trije akterji: (1) nevedna amorfna ljudska množica, ki jo (2) vsevedna avantgarda vodi in brani pred (3) zlobnimi sovražniki. “Sveta” komunistična trojica je nerazdružljiva. Sam smisel obstoja avantgarde je v tem, da potiska proletariat naprej, naprej pa ga lahko potiska samo tako, da mu utira pot skozi hude ovire, ki jih ponazarjajo reakcionarni in protirevolucionarni elementi. Tu ni prostora za dvom, samo za brezkompromisen, agresiven boj do končne zmage, ki pa se nikoli ne more realizirati, ker brez sovražnikov avantgarda izgubi pomen. Partija je tako ujeta v začaran krog brutalnega nasilja, v katerem so ljudje le statisti: “Avantgarda kot Avantgarda je možna sploh samo tam, kjer so ljudje zgolj ‘številke’, množica brezimnežev, popolno manipulativno ‘orodje’.”⁵⁵

Lahko bi zapisal tudi, da je dualizem, ki sem ga prej opisal, samo navidezen, in da gre v resnici samo za dualizem, za manihejski boj

⁵⁴ Hribar, 1991, 93.

⁵⁵ Prav tam.

med Nami in sovražniki, saj je proletariat pravzaprav samo prazna, abstraktna ideja, v katero partija projicira, karkoli hoče, predvsem pa sebe. Interesi proletariata ne obstajajo in so zgolj sredstvo za uveljavitev njenih lastnih interesov. Ko je Lenin razglasil diktaturo proletariata, je v resnici razglasil svojo lastno diktaturo v imenu ideje proletariata. Ko je komunistična partija Slovenije v *Dolomitsko izjavo* zapisala, da samo njej pripada avantgardna vloga, je krščanske socialiste degradirala v nepomembno skupino v proletariatu, ki mu pri graditvi svoje lastne absolutne oblasti sama določa interese.

Legitimnost za prevzem oblasti in uničevanje “formalistične demokracije” so tako ruski boljševiki kot slovenski komunisti črpali iz marksistične ideje o zmagi komunizma s pomočjo dialektičnega materializma in diktature proletariata, ki naj bi za vselej odpravila kapitalistično izkoriščanje in odtujenost. Sklicevanje na status avantgarde delavskega razreda je boljševike/komuniste povzdignil na položaj nadjudi, ki na podlagi poznavanja (leninistične interpretacije) Marxove misli vedo, da je treba brezobzirno uničiti razredne sovražnike (in jih po potrebi prej potuhnjeno izigrati), ki lahko avtomatično kandidirajo kvečjemu za položaj podljudi. Tudi to je pripomoglo k temu, da so pri sebi lažje utišali moralni čut in premagali odpor do pobijanja. Šlo je za vojno elite, ki poseduje zveličavno znanje o nujnosti revolucije, proti vsem, ki so bili slepi za to “Resnico”. Svet je bil neverjetno preprost: kdor ni z nami, je proti nam. Albert Svetina to takole opiše: “Linija, ki jo je izvajala Partija, je bila zelo ostra. Edino vprašanje je bilo, ali si za nas ali si proti nam. Srednje poti ni bilo. To se je pokazalo tudi po osvoboditvi. Razen partije ni ostala nobena politična skupina. To je bil pravi boljševizem.”⁵⁶ In tudi če so bile kakšne skupine v določenem obdobju dobrodošli sobojevniki (kot levi eseri za ruske boljševike ali krščanski

⁵⁶ Svetina, 2011, 57.

socialisti in sokoli za slovenske komuniste), je zavezništvo vedno samo začasno, ker zavezniki nikoli ne morejo biti enakovredni z avantgardo, ki je že po definiciji korak pred drugimi.

Med oktobrskim pučem v Rusiji in Dolomitsko izjavo lahko najdem tudi manjše razlike: oktobrski puč je bil na primer precedens zmage radikalcev, Dolomitska izjava samo variacija na isto temo; pri boljševikih je morda opaznejši blanquistični koncept zaprtih skupinic z železno disciplino. A v temeljnih potezah gre za identično zmagoslavje sil, ki so s terorjem uvedle totalitarni režim, v katerem ni bilo prostora za kritično misleče, čeprav so tako ruski boljševiki kot slovenski komunisti drugače misleče ves čas nujno potrebovali pri prizadevanju za “življenjsko potrebno” poenotenje naroda proletarcev. V obeh primerih je “ideološka konsolidacija zgodovine vztrajala na negovanju dvojne vojne travme, vojne kot borbe proti zunanji agresiji in vojne kot notranje revolucije proti kapitalističnemu izkoriščanju”.⁵⁷ V obeh primerih je skupina skrajnežev, opitih od leninistično razumljenega marksizma, z vero v revolucionarno zveličanje, s terorističnimi in gverilskimi metodami kot virus napadla demokratično telo, ki ga je kritično oslabila vojna, in ga “umorila” oziroma ga za desetletja preobrazila v pošast. Obrambni mehanizmi parlamentarnega državnega organizma navalu anarhističnega in ekstremističnega strupa preprosto niso bili kos.

Bibliografija

BBC (2014): *History: Vladimir Lenin (1870-1924)*. http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/lenin_vladimir.shtml (dostop 25. 6. 2017).
BESANÇON, A. (2014): *Zlo stoletja: o komunizmu, nacizmu in edinstvenosti judovskega holokavsta*, Ljubljana, Družina.

⁵⁷ Toš, Šumi, 2016.

- CLARK, R. W. (1988): *Lenin*, New York, Harper.
- CUMMINGS, J. (2009): "Oktobrska revolucija", v: *Slavna poglavja zgodovine: znameniti dogodki, ki bi jih morali bolj poznati*, Radovljica, Didakta, 202-209.
- FERENC, T., et al., ur. (1964): *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji*, knjiga II: april-julij 1942, Zapisnik posvetovanja na Cinku, Ljubljana, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, 260-261.
- FERENC, T. et al., ur. (1978): *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji*, knjiga V: januar-februar 1943, dok. 163, Ljubljana, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, 457-461.
- GRDINA, I. (2011): "Richard E. Pipes in njegovo razumevanje ruske zgodovine", v: Pipes, R., *Kratka zgodovina ruske revolucije*, Ljubljana, Študentska založba (Knjižna zbirka Koda), 495-522.
- HRIBAR, S. (1991): *Dolomitska izjava*, Ljubljana, Nova revije (zbirka Paradigme).
- KAUTSKY, K. (1932): Dictatorship in the Party, v: *Communism and socialism*, New York, American League for Democratic Socialism. <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1932/commsoc/ch03.htm#top> (dostop 25. 6. 2017).
- MIKLIČ, M. B. (2017): *Sredi krute sile nežno trajam: idejno-politična dediščina Edvarda Kocbeka in slovenski kristjani*, Celovec, Mohorjeva.
- PIPES, R. (2011): *Kratka zgodovina ruske revolucije*, Ljubljana, Študentska založba (Knjižna zbirka Koda), 495-522.
- RABINOWITCH, A. (2007): *The Bolsheviks in Power: the First Year of Soviet Rule in Petrograd*, Bloomington, Indiana University Press.
- RTV SLO (2012): *Odkrivanje skritega spomina Angele Vode, dokumentarni portret*. Objavljeno 29. 1. 2012. <http://4d.rtv slo.si/arhiv/dokumentarni-portret/127332913> (dostop 25. 6. 2017).
- TOŠ, M., ŠUMI, I. (2016): "Kratka zgodovina holokavsta v Sloveniji", v: Šumi, I., Luthar, O., ur., *Slovenski pravični med narodi*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 143-157.

TRŠAN, L. (1991): "Izvajanje Dolomitske izjave v Ljubljani", *Prispevki za novejšo zgodovino*, 31, št. 2, 217-227.

VODOPIVEC, P. (2016): "Osvobodilni boj, revolucija in kolaboracija", v: Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P., *Slovenska zgodovina II*, Ljubljana, Modrijan, 608-614.

VODUŠEK STARIČ, J. (1992): *Prevzem oblasti 1944-1946*, Ljubljana, Cankarjeva založba.